

Парадоксите на светлината

Анжела Димчева

„Само всемирът и любовта / свършват без край“ – през витражите на тази оксиморонна територия, в тази словесна плът от избилно въображение се движи лирическото съзнание на **Любомир Левчев**, преподобно изживяно и сътворено върху страниците на новата стихосбирка „Тъжна светлина“.

Ако се опитваме с няколко думи да охарактеризираме поетическия почерк на Левчев, няма да успеем. Той се проектира като конгломерат от езикови и стилистични знаци, чийто генезис е претопен в многообразните атрибути на модерната поезия, формулирани още преди 60 години от **Ролан Барт**: „В модерната поетика думите произвеждат един вид формален континуум и от него малко по малко започва да се отделя интелектуална или емоционална плътност... Тази вербална възможност предполага някакво поетическо време, което е време не за „изфабрикуване“, а за възможно приключение, за среща между знака и намерението.“¹

Следователно модерната поетика още от средата на 20-и век, та до днешните постмодернистични и неопостмодернистични възгледи, се опира на продължаващи и не докрай състоял се разговор поет-читател. Темите в поезията на Л. Левчев претърпяха метаморфоза през последните две десетилетия – те вече нямат очевиден социален или политически повод. Сега в почерка му преобладават много по-настойчиво играта с думите, самоиронията, авантюристичният дух, алтернативната диалогичност, катарзисът... Поетът не постулира каквато и да е йерархия на ценностите, предлагайки и доверявайки се на онези универсалности на „третото“ си око – „запознавам се със себе си“ и „Всичко навлиза във мен. Само аз бавно излизам от себе си / като кораб от пристанище.“

След О. Ели蒂斯 и Я. Рицос, Гео Милев и Н. Вапцаров, поезията на балканските народи рязуци стиха и културните си референции. Разбира се, при Л. Левчев се чувства влияние и на други знакови имена на световната поезия – като Ф. Г. Лорка, А. Гинсбург, Е. Евтушенко, Робърт Фрост, Вл. Висоцкий...

Известно е, че Любомир Левчев е транслятор не само на дундето в нашата литература, но и на **модерния орфизъм**, разбирани не като обесмъртляване чрез мистериозни обреди, нито като практикуване на физическо и религиозно безсмъртие, но най-вече като пребиваване в космическото асиметрично време, което се движи по законите на поетическата рефлексия – в една цикличност на екстаз и скръб, равновесие и падение, гибел и възраждане, чийто разграничителни линии са твърде условни.

Още преди 40 години **Здравко Петров** обобщава влиянието на младия тогава Левчев така: „... Поет, богат на внезапни метафори и странни асоциации, изобретателен в езика... Той наложи свой стил в поезията, свой маниер на поетично мислене.“²

В „Тъжна светлина“ са събрани най-нови творби, писани през последните две години. Четирите части на книгата („Словесен портрет“, „Кафе с дъжд“, „Безукорен урок“ и „Призрачна свобода“) осъществяват вътрешно движение – от автопортрет, през степените на колебание, вяра, летеж и падение, до преплъване в граници на мистичното чрез нова идентификация: „И ти си тъй възможен, Боже! / И невъзможният съм аз.“ („Безукорен урок“).

И ако **Одисеас Епитис** написа „лично аз / се чувствам прелъстен / кипарис, / който си няма дори надгробен камък“,

то нашият поет извежда метафоричната съблазън извън литературността, където всеки има свободата да различа произволно неговите послания: „Стоя като йероглиф с протегната ръка.“ („Словесен портрет“).

Претенцията на поезията е демистифицирана от адекватните й представители, наблюдаващи трансформациите във виртуалния свят, където **словесността отмира** и се заменя от визуални ефекти, от пренос на шаблонизирани, лесносмилаеми послания. Техният възприемател е разглезен от кратките съдържания – тип рекламен банер, трейлър, клип... Читателят търси само „хапче“ информация, дали би имал мисловен потенциал за сериозното изкуство? Каква би трябвало да бъде новата роля на поета? Този все по-жесток въпрос боде съзнанието на Любомир Левчев:

*И може би вече приличам
на някакъв стар билкар.*

*Всъщност, съм само
берач на диви думи.*

*Думите, които са
последните следи на боговете –
осъдените на безсмъртие,
успели да избягат...
(„Двустранен трон“)*

В развитието на стилистиката си през 21-ви век Любомир Левчев „разсъблече“ метафората от наслоенията на традиционната за поетите от неговото поколение метафорика (подвластна на аналогията, алегорията, олицетворението, хипербола или литотата) и изгради **собствен постмодернистичен дискурс**, който залага на ироничната игра. Ако някога се възхищавахме на стихотворение от следния модел – „Каменен ден, каменно слънце, каменно млъчание...“ (Я. Рицос), то днес разглезените сетива на потребителите (колкото и да са малко!) очакват и поезията да борави с методите на сензационната. Левчев (с огромния си опит на творец и с отворените си сетива за новото) го е развил до съвършенство. Описанието като основа на текста вече не цели обяснение, нито представяне на „аз-а“ в ролята на снизходителен говорител. **Автиропиронията** е характерна за него и в предишните му книги („Вече не се забелязва дори / мачтата на ментата... Представям си световното / задръстване / от лъскави автоилузии.“ – Из „Островът...“, 2007 г.), но в тази нова стихосбирка буквално на всеки ред читателят се сблъсква с парадокса на Мур (от който се възползва в късната си философия и Витгенщайн), но прогледнато и туширано през ироничните очила на автора: очевидно като природен феномен е неважно за говорещия, защото не е облекчено във вяра. Така са се родили десетки афоризми, типично левчевски – живи, говорещи, пулсиращи: „Извикай ми една ниция мечта. / Готов съм да умра за нея.“ Или „Защото пръв се става, / а последен се остава...“ Поетът – като оригинален интерпретатор на философското направление в нашата поезия – залага на един вид екстравагантна антиципация – приема едно абсурдно твърдение за вярно и търси обосноваването му чрез художнически формули... Явно той не е забравил откровенията на романтика Джон Китс: „Само това, което си възбразяваме, е достоверно.“

Иска ми се да припомня, че още в поемата „Рецитал“ (1968) Л. Левчев не се поколеба да заяви, че „поетът следва своята поезия цял живот, / както Санчо следва своя Дон Кихот!“. И ако тогава поетът се идентифицираше с мечтания си образ, сега основната психодрама на творец се състои в **разколебането на**

класическата система от общоприети синогизми, включително е взривена границата в разпознаването на собствения лик – но не с трагическа ритуалност (на каквато често са подвластни творците), а при Левчев – със знаците на каламбура:

*Аз пия силна вода
от моята чешма
и си пилювам лицето,
за да проверя дали не е избягало.
Никакъв Звяр,
никаква Тя,
никакъв Капитан
не могат да ми забраняват.
Този лабиринт е мой.
Той има много изходи,
но вече няма вход.
(„Хотел Калифорния“)*

В цитирания откъс виждаме как **античната митология** вече е само повод за антропоморфна метафора на парадоксалното функциониране на съвременното общество – да, днес управниците и медиите ни заливат с алтернативни решения на банални житейски и политически проблеми, но така важно остава страни – промито, заслепено, невидяно в хаоса от Изходи без Вход... В новия живот на **мита** наблюдаваме изпаряването на историята като учител, като памет. В поезията на Левчев има множество значещи паузи, фактологията е заменена със следната спирала: **самонаблюдение – движение – диалог – обобщение**. Но никъде не се задава директно въпросът „Кой съм аз?“. Читателят сам формулира подсказаните въпроси и намира в текста приемливи за самия себе си отговори.

Някои от провиденческите афоризми в „Тъжна светлина“ звучат крайно песимистично: „Моят народ напуска себе си“ – тук можем да вметим безкрайната верига от чисто етнически, психологически, социални, културни и дори модни сфери на тълкувания – дали напускаме себе си или конвергенцията в „световното село“ поглъща личностните ни особености по пътя на езиковата унификация?

.....
„Езикът на писателя няма за задача да представя реалността, а да я означава.“ (Ролан Барт)³. Очевидно е, че неопостмодернистите у нас правят даже нещо повече – във всяко „означаване“ те вкарват философската плът и емоционална кръв, така реалността е полиалтернативна и спира парадокса на отрицанието, формулирано от Левчев така:

*Земята е пълна с минало.
Небето – шапка на магьосник,
който е избягал от себе си
и не може вече да се върне.
He! He! He!
Небето е пълно с Не!
(„Ничия мечта“)*

Очевидно е потвърдението на този поетичен образ във ежедневния виртуален свят, където лошата новина е водеща, а **хейтърството е превърнато в стил**, равностоен на достойнство. Някои от младите поети у нас стигат и по-далеч, превръщайки почерка си в **антиезик**, не само граматически, но и смислов нонсенс. Те явно не осъзнават, че деструкцията на въображението, „дрогирването“ в поезията трябва все пак да стъпи на конструкция от дешифриран езиков пласт. Добре е, че най-талантливите представители на младото и средното поколение поети четат творбите на Л. Левчев, дори успяват да избегнат епигонството и да интерпретират свободния стих и левчевската мистичност по свой начин:

Любомир Левчев, „Тъжна светлина“, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, София, 2013 г.

Пламен Антов:
гледам града –
остава празен

Тома Марков:
Ако те загубя, губя целия свят...
Ако ме загубиш, губиш само теб.

Артистичната надпревара с понятията е запазна марка на Левчевия стил – фина ироничност, призрачна светлина, импресионистична меланхолия и авантюристичен дух – тази неизбежна посветеност кара читателя да препрочи неговите творби и не може да бъде сбъркана никога от посветените в поезията. Само Любомир Левчев би могъл да каже: „Ще уча перчетите да говорят. / И ще храня крилати / с трохи от последни надежди.“

Защо един автор е в състояние да покорява хиляди читатели? Защото в творбите му е видима представата за Другия, с когото се диалогизира. Колкото и спорна фигура да е Любомир Левчев, особено за тези, които обвързват творчеството му с политическата му кариера през 70-те и 80-те години на 20-и век, има неоспорими естетико-философски критерии, които го нареждат сред живите класици на литературата ни.

.....
Дали България днес не се намира в ера на **непростима духовна и естетическа експлоатация**, водеща ни към регрес? Алчността е в състояние да придобие всичко, но не и една върховна ценност – **Свободата**. За нея поетите са изписали тонове страници, а в новата си книга Л. Левчев й посвещава творбата си „Призрачна свобода“, инспирирана от протестните шествия по улиците на София и завършваща с универсалната максима: „Не си кулувай свобода. / И никога не я продавай.“

Свободата с многоликите й превъплъщения вероятно няма да напусне философската сцена, както и дебатът за нея в изкуството няма как да отшуми, бидейки най-относителният фактор за превръщането на любовта в омраза. Всички мостове между хората рано или късно се срутват. Остава само възбразяемите, под дъгата на поезията...

¹Ролан Барт. „Нулева степен на почерка. Митологии“. ИК „Колибри“, София, 2004 г., с. 47.

²Здравко Петров. „Страници за поезия“. Издателство на Отечествония фронт, София, 1988 г., с. 134.

³Ролан Барт. „Нулева степен на почерка. Митологии“. ИК „Колибри“, София, 2004 г., с. 316.

Бях вече готов с книгата си „Новият пулс“, когато реших, че трябва да включа в нея редове за поета Иван Есенски. Усещаш, това не е каприз, но пък не можеш да осъзнаеш причината. А може би защото ми харесваха стигащите до пароксизъм горчиви самонаблюдения, красивите извивки на споделянията, елегантния и провокативен дух, настанил се в стихотворенията му? След това, прочитайки антологията му с есеистични фрагменти „Пясъчно дърво“, останах изненадан от една моя малка находка. Колко прецизен в изказа на съжденията си за живота и литературата може да бъде авторът на фрагментите, с каква амбиция доказва универсалността на своя екзистенциален пессимизъм, и как като малко дете е безсилен да прикрие насилва потисканият от самия него собствени пориви за светлина, за душевно разкрепостяване и обсъждане на бялово, нарочно запратени в речевизита от миналото. Това повши любовитството ми, тъй като подобно съществуване в мисълта на един и същ писател не е толкова често срещано явление.

От друга страна, познавайки отчасти творчеството на поета си бях възбуден, че неговите афоризми ще са стегнати и лаконични, поднесени чрез метаезика на науката, лишени от атрибутите на емоционалната реч. Само че Иван Есенски предпочиташа да разказва случки, с намеци за поука, да описва всекидневните преживявания, стигайки до икономични техники, да ни прави свидетели на пристрастия, които звучат императивно, или с лирически унес да се пренася в обители, за които твърди, че са сакрални за неговото израстване и съзряване като индивид. Понякога се чудех дали тук става дума за философско-поетични сентенции или просто за поетична проза. Скрупулозен в използването на лексиката, Есенски обръща особено внимание на детайла, който уточнява до филгранозен епизод, с функция, както Виктор Шкловски пише по друг повод, да разшири пространството на познанието.

Помислих си също, ако разочарованията на поета са така обречени и непоплатени, защо не са успели да деформират стила, който в такъв случай би трябвало да е много чувствителен спрямо душевния хаос, паника и беззаконие? Явно, че само заглавие на обзора е крайно необичайно – „Пясъчно дърво“. Пясъчно дърво обаче не съществува, но пясъчни, тоест, неустойчиви, химерни, мимолетни и подвеждащи могат да са очакванията, възбужданията и мечтите. Дали това афиширано намерение в заглавието се реализира докрай и безапелационно в поезията на Иван Есенски?

Всъщност, поета Иван Есенски го познавам от преди няколко десетилетия, когато получи издръжност като предизвикателния поет на Пазарджик, горещ почитател и личен последовател на неговия земляк Иван Динков – автентичен представител на така нареченото априлско, или както аз го наричам антисталинско поетично поколение.

Творбите на Есенски прaxeва впечатление с дълбоката, но и с измисления си став, с професионалната си величина, но и с провокирането на беззастово и удобно за властимащите творчество. Явно беше, че творбите му едва ли не копират настроения, вътрешни състояния и строгически категоричности, придошли от Иван-Динковите стихотворения. До такава степен Есенски боготвореше своите поетици идол, до такава степен беше готов да коленичи пред него като Петкан пред своя Робинзон. Може би това преклонение се дължеше и на разликата в рождението им години: Динков е роден през 1932 г., а Иван Есенски през 1949 г. Само че в нашия случай това не беше срещата между очарован туземец и злополучен мореплавател, а между двама синове на Пазарджикския край. Единият от скъпото на Динков родно Смилец, другият от претендиращото също за литературна слава родно на Есенски гнездо – село Мухово.

Няма как Есенски да не се е възхищавал от моралната и естетическата ръст на Иван Динков, от болезнената му тяга към кръстните мъки на истината, от възторженото му, но и демонически властно отношение към българския народ и родината, от крайната високостепенност към използването от него идеал на социализма. Да не е искал като Динков да е последователен антиконформист, антипод на традиционализма, да епата приполостта и новобуржоазния интерес в условията на социалистическата общност, избулжил през 70-те и 80-те години на ХХ век. Сигурно му е допадала яростта, стаена в творбите на Динков, краткостта на говора, склонността към необичайното изображение и асоциативното обвързване на външно несъвместими сюжетни и ментални положения, към сюрреалистичните образи и гротескните зарисовки.

Повлиян от Иван Динков, другият Иван (Есенски) допълнително изработва и свое разбиране за човешкото съществуване като

Чавдар Добрев

миниатюрна преходност, за началата, върху които са построени рухващият свет и вродената лоша човешка природа, за героизма като заличен и опозорен сломен, възкресяван от художника, за живота, опровергал законите на своята цикличност и безкрайност и т.н. и т.н. Битието обаче, както се знае, е разнообразно и променливо, пълно с неочакваности, които взаимно се опровергават, то се крепи върху ценности, част от които са отишли в отвъдното, други – продължават да пулсират и са актуални. Подобно на писател романтик, сломен от земните несъвършенства, Есенски акцентува върху паденията на човека, върху пораженията които той изтъпява, върху жизненото му робство. Тези внушения, според мен, идват твърде често от поезията на Динков, който също се поддава на такива настроения и също с мрачна неопровержимост оповестява, че пошлостта и подлостта, дребното живуркане и безсмислението са закони на българския, но и на вселенския живот.

Само че онова, което Динков отвреме-навреме налага върху публичното мнение като олимпийски законодател, Иван Есенски го превръща в катахизис, който спазва досконало. В неговите стихотворения, почти без изключения, пейзажът е есенен, по-рядко зимен, от всякъде вят печал и безпросветна тъга, летният месец август попада в календара на творбите само защото е предвестник на есенния заник. Тук пълтът „есенен“, нощите са „безплодни“, доминира несигурност, която заличава границата между „изживяното от мен“ и неизживяното. Вярата във възкресението се заклана като ерес, а самотността е вечно състояние за поета, в чито вени времето изтича. Поетът го обгражда постоянна мрачина, която е есенна и „стъклена“, самоупреква се, че е станал „саможив“ и лшшен от „сетива“, страда, че „блудния глас се завръща при мен“. Според него пейзажа няма или, ако ги има, са „безутешни“. Обръща се към тревата, която като него е „изсушена“, за да се слез в едно и възстановят целостта си. На всеки път смъртта причаква поета, който, избулжил надежда, я моли за отсрочка. Обещава в не един поетичен опус, че „вдишвам покорно последния атом живот“, че поема „към друга вечерна емисия“, че „и аз се преструвам на жив“.

Според мен в тази късна реалитация на романтизма, преминала под защитния знак на Иван-Динковата лирика, има искрени изповеди, но и жизнено-естетически преланености, психологически вгълбавания, но и старомоден маниеризъм. Драматико-възвишен маниеризъм! В резултат, налага се тенденциозност, която ограничава жизнената пълнота и многобагреност.

Длъжен съм да коригирам това мое твърдение, по-точно, да го дообогата. Иван Есенски се влияе в поезията си както от общечестните изводи на Динков за наследствено-почрочното на човека и човешкото, така и от неговото противопоставяне на социалните диктанди и притворство, от патоса му на гражданин, който отрича деградацията в обществения развой, слага на пиедестал отечеството си България. За това помага фактът, че Есенски се формира в исторически период, когато социалистическото движение, осъществило критика на практиките на сталинизма на средата на 50-те и през 60-те години, получава нови удари, този път от своя партия и държавен елит – основната част от него обособява свои егзистични интереси, несъвместими с идеята на социалната справедливост. Така се оформя периодът на социалния застои и моралната ерозия през 70-те и 80-те години на двайсетото столетие, а горепосочената ситуация и атмосфера се превръщат в предмет на изображение от поета Есенски.

В такъв план убедената антисталинистка и антидогматична позиция на Иван Динков съвпада със социалния критицизъм на Иван Есенски, чиято идеология е някак си по-стихийна, повече натежала от разочарования и неверие в сполучливо историческо решение. С една забележка: стихотворенията на Есенски, изпълнени силно с отзвучи от времето на застои през 80-те години, което разрушава още по-сигурно устоите на вярата и затвърдя възгледа в задушната атмосфера на обществена криза, са своеобразно съчетание от пълна безнадеждност и разколебано упование в живите ценности; от естетизиране на нишала и внезапни апели за борба и съпротива срещу обществените злини и прегръщане гръбнак на сънародниците ни. Това ожесточение срещу застойните десетилетия по всяка вероятност, дава подтици на Есенски след ноември 1989 г. да се солидаризира активно с кредото на реформите и демократичния преход. Скобаче той се отказва от тази си инициатива с чувство на болка и изгълано доверие. Налага му се да изживее

Тъги и протести на изгнаника

ново, този път още по-тягостно разочарование от мнимите практики на българското дисидентство, без да престава да търси сцепление между отрицанието и социалния катарзис.

Така например, в едно от стихотворенията си – „Праистория“ – Иван Динков е успял да изрази настроения, които бяха обхванали голямата част от българската интелигенция през 80-те години, а и малко по-рано. През онези времена тя жадуваше за дълбоки промени в обществената система, за гласност и свободи на човека, за съкване с публичното лицемерие и тъпченето на едно и също място. Това време Е. Евтушенко в една своя малка поема го определи като психология на приспособлеността: „Да не би нещо да стане“. Ето го текстът на творбата на Есенски:

*Беше времето още желязно и зло –
време болно от мъжки паралич.
Беше нощ. И снегът бе размахал крило.
Беше жив Александър Галич.*

*Беше дрезгав и тих
седемструнният глас
на нелегалния запис,
попелат напоски от Север към нас
с надежда, че ние сме Запад.
Вездесъщ бе снегът: небеса от пера
из пространствата черни слухтяха.*

*Галич пееше в своята пещера,
ние в своите дупки мълчахме.
Занасили се здравата със зимнина –
бобец, лук и мазета с консерви,
– попоридравмахе без чувство за вина,
че насам се надвесе Север.
Песента беше жив. Беше всеки куплет
зареден с откровени плесници.*

*– Не наливайте повече вино, корнет!
Не шумете, поручик Галичин!
А снегът се изсипвае властен и горд
върз леговица и мазета
и превръщае дремеция народ
в снежен народ, тоест йети.*

*И се скупчиха в сънен, трупарещ пакет:
зъби, козина, дивни зеници.
– Стига с тия протаски шегички, корнет!
Престанете, поручик Галичин!*

*Тоя ледников век откъде се взе?
Що за гад в отледалото зяпа?
Кой смеги елегантните ни нозе
с тия противни лапи?
И започна ловът. Беше нашият ред
да ни погнат навън като пилци...
– Но къде е последният кораб, корнет?
Но къде е поручик Галичин?*

Примери за социалния и национален ангажимент на поета, с поражения от болестите на миналия и сегашния век, са освен цитираното стихотворение „Праистория“, и други стихотворени творби като „Рецепта“, „Епопея“, „Мимхододем“, „Химн“, „На прошка“, „Мъжка задушница“, „Лермонтов“, „18 февруари“, „Аркадия“, „Покаяние“, „Елегия за птицата в нощта“, „Балада за мрака“, „Вечерно настроение“, „Рапсодия“, „Концерт“, „Епос“, „След задушница при поета“, „Посвещение на приятеля“, „Опус“ и др. За мен това са произведения, които легитимират драматическия и социален профил на поета, забраненото му за нация и национална история като непреходни ценности, подложени на атаки и ерозия в модерната епоха. В такива стихотворения откриваме повече заряд и енергия, по-солдна архитектура и конструкция, по-пика мускулатура и приливи на неподправен душевен подем, естествено, позначима съвместимост с духа на времето и хребета на съвременната ни поезия.

В таква творби той е по-верен и на своята воля да стои близко до своя учител по поезия – Иван Динков. Според мен, това са мащабно и дълбоко преживени стихотворения на Есенски, в които той е не наблюдател (не толкова наблюдател), а непосредствен участник в случването на собствената и чуждата съдба. Но Есенски не би трябвало да се приема за покорен и неоригинален следовник на любимия си поет, с нещо важно той променя вектора на Иван-Динковата поезия, проектирайки своята самотивност.

В какво се състоят основните разлики? Иван Динков е със самостоятелно на социален и национален водач, призван да сложи край на покушенията върху неговите идеали, да накаже вредителите и награди заслужилите. Той възприема себе си като човек на делото и жертвената постъпка, като мъжа, чието страдание е с божествен произход. Той е Участник. Иван Есенски обаче е раздвоен като личност и творец. Той е участник, но и наблюдател, обречен да гледа и понася. Динков, по аналогия в една визия на Ортега-и-Гасет за отликите между художника и критика, прилича

на най-близкия роднина на умирация/смъртно болния, и затова страда неизмеримо. Есенски може да се сравни с фигурата на лекаря или свещеника, които, макар и да вземат участие в процедурата, се намират сякаш извън ситуацията, те я наблюдават, коментират и оценяват. Есенски, следователно, е художник и критик, той по-трудно успява да се въздушеви или покърти от дън душа, да се поддаде на всеосилната сугестия. Затова му е по-лесно да погледне от различни ракурси на едно и също положение, да го покаже като изповед или странично събитие, да го преживее или разиграе.

Такава двойственост повишава аналитичните качества на поезията, правейки я съвременен по-релативна. С повече възможности да изобразява жизнените сложности, Иван Есенски става уязвим откъм това кое при него е достоверно или недостоверно като емоция. Освен това наблюдателят критик Есенски някога си позволява мимикрия, подчинявайки на разума и приумицата строежа на стихотворната цялост. Той гастролира с романтично-сантиментални декори в иначе обосновани като съдържанието и смисъл стихотворения. Така се отварят врати пред желаниа и прищавки, които зависят повече от гледната точка на наблюдателя и по-малко от обективните дадености на темата и проблема, от първоизточника на вътрешното възвълнение. По-свободно се обособяват зони на различни стилове – реалистичен, натуралистичен, романтичен, сантиментален и пр. В „Първо заведение на Е.“ се постига бавно напрежение прозаизирано на стиха, а в Опит за есен! приказно и показно се демонстрират изгрезът, който „ще лумне като влада“, „лавицата на светлината“ с „разпуснати коси“, тя пада „върхъ свещите и думите гаси“. Натезават често разсъдъчността и умората на изказа.

Но както казах, силата на поета Иван Есенски е когато наложи новата си гражданска позиция и съответното ново си виждане на художник, в отличие от Иван Динков. И от тях изхождат оръжията против спрелия живот, скучата, тълото понасяне, страхливата и покорна тъла, срещу хората станали без срам, когато погнусата и отвращението от нагаждачеството и конформизма, от алчността и жестокоостта на столетие се изливат от сърцето и душата му. Тагава заучават по-убедително и с по-заразителен респект негови закланателни признания и укори, безмислните му присъди над всичко, което отваря ножица между идеали и реалност. Тагава прозира и затаното предчувствие на поета, че животът би могъл да бъде устроен по други закони – с един по-висок морал и с една по-искрена човешка всеосиданост. Тагава осмисляме по-непреднамерено и значението на въведението и епиграфа на творба като „Мимхододем“:

*Въведението:
Земля, желязна от железници,
земля – до кокала опоскана,
кроена в бели пъдеченици
и в черни пегичи тропосвана.*

*Епиграф:
Народът се е свил в черупката,
мълчи и се озърта стрелната,
И през куршумните дупки
че вангелските текстове.*

Вникваме, разбира се, и в мотивите на автора да пише за озлочестената родина в стихотворението „Химн“, което завършва закономерно с безутично заключение:

*Сега си дом на бездомни кучета –
сама на себе си сиропиталище.
Кой ще умира за свободата ти?
Кой ще ни кичи с гербовски ордени?
Скъриим*

*безработните ти предатели,
мила родино. Безнарождана!*
Върху такава основа могат да бъдат оценени истински способностите на Иван Есенски да поставя крупни проблеми на националното ни развитие, да защитава до отчаяние своята гледна точка към съвременните обществени процеси, да сменя по възвълнение и целесъобразност психологическите планове, да смесва тъга и едва прошумяла надежда, лиризм, изтънчени състояния и епико-драматични интонации, тънко моделиране на интимността и крупни строежи на социалните колизии. Ще се открийт и топосите, които държат жива съвестта на поета: отечеството, свободния като дух народ, родителите, родното място, преодоляването на моралните компромиси, социалната правда. Ще се осъзнаят самостоятелното място, ролята на поета Иван Есенски в новите процеси на съвременното ни литературно развитие.

Навремето, когато наближих петдесетте, ми мина през ума да ги отбележа някак, да се почеша отзад, но ми се видя прибръзано. Живееше ми се още и реших да ги отложя за по-нататък, за къмто осемдесетата например и тогава да ги отпразнувам заедно. Да си призная, интимната ми мисъл беше, че никога няма да остарея, както и стана. За приличие, от фалшива скромност сега твърдя, че ми е дошло времето да мра. Даже миналата година се опитах да го направя за очи и тъкмо повяраха, се отметнах. Язык, дето лежах цял месец в болницата. Излъгвах докторите и сега ми е неудобно да ги срещна. Разочаровах и сума хора наоколо – таман тръгнала приказка, че Йордан Хаджиев си отива. Не произведех новина. Въпреки това един набор ме попита на главната улица: „Той нали умря?“. Беше забравил завалията, че на тази същата пейка преди два месеца ми се оплака от кошмята си – имал да му дава два лева и вече две години не му ги връща.

кариерата стигна до полковник в Държавна сигурност. Питам го кой ме нареди тогава на хляб в централния затвор. – Ами аз, Данчо, Кунчо, той също стана полковник, п п ч и в и я Гергов, а Тун-

Йордан Хаджиев Юбилейно

Много ми се ще да кажа – ама как тъй, кога минаха тез пусти години, че аз още не съм живял, дето се казва! Силна мисъл, но някой я беше казал преди мене. Минаха когато им беше времето, когато Христина стоя цял месец в квартирата да учим за изпити и накрая ме зашлеви. Когато чешката дебелинка Павлина Страка, с която спяхме на „Тинтява“ ми каза посред нощ: „Много си възпитан!“ Когато социализмът ми предложи да стана директор, а аз от вървяха – нямам качества, другарю Карапнев. Ама то си беше съвършено вярно, ако имах, щях да стана.

Добре, че все пак на трийсет успях да се ожена. Жена ми, нея я бива за директор, даже стана, ми вика – кой знае колко си хойкал преди мене. Заклех се, да окърава, викам, ти си ми първата и ще останеш последна. Не ми повярва, щото не съм бил за вярване. Една нейна колежка я излъгала, че идвала да нощува преди нея на моя шести етаж, описвала подробно стаята ми. А никога не беше осъмявала, беше порядъчно момиче. Все пак си намерих майстора. Един ден, вече беше директор, ме поде – ти, вика, на ког да я разправяш, вие момчетата не дочкават абитуриентския бал, а ако все пак си бил смотаняк, някоя съученичка щеше да ти помогне. В казармата само за туй мислите! После пет години студент... – Осем, казвам, сменях три факултета. – И за осем години между осемстотин край тебе, пак си се опазил, така ли? – Точно така, признавам, исках да ти остана верен. – После тук си адвокатствал, развеждал си разни, жалосвал си се по три пъти на ден, и пак нищо, така ли? – Точно така! – Ами като си бил такъв праведник, как тъй се вмъкна посред нощ в квартирата ми и то през прозореца? – Не съм виновен, прочетох го в една книга: „Като всеки уважаваш себе си мъж, той предпочете прозореца пред вратата“. Между нас казано аз и сега съм и верен, въпреки, че съм на осемдесет години.

Четири-пет пъти са ме уволнявали и баба с удоволствие всеки път добавяше, че пак са ме изгонили. „Свраки да го ядат, за нищо не става!“ Като студент ме бяха арестували за един месец, подир туй ме попита – амчи що та пуснаха? Когато започнах да пописвам, рече: „Метнал си се на моя баща, той се беше побъркал да пише по вестниците. Цял живот се съди с поп Петко, она безбожник и той пишеше“. Добре, но аз взех да издавам книги, случи се да ме наградят. Баба беше умряла, но намерих начин да и се обада – нали разправяше, че не ставам за нищо, а ето, че ме наградиха! Веднага я чух: „Белки се намериха по-глупава от теб!“

Изглежда, че и в писането не ме бива много – три пъти са ми завеждали дела – туй що си казал, онуй що си написал! Ами, наследство от пращаво ми, запорвадвах се, но не ми повяраха. Запис-

вал съм задния двор на социализма. Ами там пораснах, там живях, членувахме в ТКЗС, в предния не ме допускаха.

Тази пролет, иди разбери защо и как ми се обади Кольо Орешара, най-дебелия и най-доволния от живота състудент. Не бяхме се чували-виждали от онова време, сега се бил разболял, прочел моя книга. Препоръчал ме Спас Карафезов. Вече и аз се каня да мра вика, не знам дали знаеш, в

чев стана генерал, не знам, дали си чувал. Правехме съвещание и решихме с Крум Неврокопски да отивате, поискаха двама от курса. – Олеле, викам му, ще ти пратя наемен убиец, сега цената на тази услуга намала. – Добро ти направихме, Данчо, нямам голлям писател, който да не е бил в затвора!

Два пъти съм ходил на психиатър. Първия път за шофьорска книжка, втория задето приятелите ме уверяваха, че съм побъркан. Вкъщи и жената току ще попита – абе ти побъркан ли си! Климент Цачев, редактор беше в „Пламък“, и той: ти, вика, нормален ли си, бе? – Нормален съм. – Ами защо пишеш като ненормален? Владимир Голев беше от тежката артилерия на писателския съюз, член на ЦК. Назидава ме приятелски. – Защо, вика, малко от малко не се съобразяваш, какво ти пречи? – Ами защото ще заприличам на тебе, от вървяха... Умен човек, прихна – абе карай както си знаеш, аман от съобразителни! При психиатърката доктор Петкова прегледът трая трийсет секунди, изобщо не се усъмни. Става ми чоголаво – е, рекох си, конфекция си вече, брако!

Честно казано, с лудите се разбирам по-добре. Но останах малко. В това ненормално време, за да останеш нормален, трябва да си малко луд.

Тия дни един старец, като му казах кой съм, веднага ме позна. Затюхка се насред площада – брей, аз съм идвал при тебе, работа си ми вършил – какво момче беше, я се виж на какво си заприличал. И си окъравял, така ли? Не видиш, ама пишеш книги. То и аз сега ще издам една за моя живот, ама ти надали ще можеш да я прочетеш. Нищо, все ще намериш някого...

Но, да си дойдем на думата – защо все пак, драги, не отложих още малко онази петдесетгодишнина?

Много добър въпрос, но отговорът няма да е лесен.

То беше що беше

Първо, от къде е заглавието. От една радостна училищна песен. На времето, моето време, в края на всяка учебна година пеехме до раздиране „То беше що беше, свърши се сега! и тази година замина – ура!“ Не знам кой поетичен гений беше написал тези слова, но си представям колко му е било дотегнало да гледа пролетта през прозореца вързан за чина, разкъсан между принуда и свобода. Сигурен съм, че не е бил отличник, иначе защо ще му опротивее толкова много класната стая. Даже подозирам, че и на даскала не му се е стояло по това време, ръката го и заболявала да удря по катедрата – „Тишина! Да не

стопля ушите на някого!“ Обичах тази песен, тананикам си я и досега, макар с променени думи: „То беше що беше, свърши се сега! и този живот си замина – ура!“ Защото вече съм стар. Ако поживеем още малко, по думите на дъщерята на моя племенник Пауна, ще стана дърт. Изразителна дума, сочна, наситена със смисъл. Нашият голлям писател Стоян Михайловски („Върви, народе възродени“) започва великата си поема за българския народ с нея – „Дъртей Абдулрахман паша“. Да ме прости читателят, но дозирам, че има да се чуди коя е тази поема. У дядо Вазов е същото – „Вай, изрева дърти Цeko“. И моята дъщеря я употребява в Неапол. Тя завърши музикално училище, живее и работи в Неапол, гледа една обездвижена старица (Алцхаймер) и се хвали, че говори прекрасно неаполитански. Какво разбираш под „прекрасно“, заяждам се, аз толкова не знам български. „Не, тате, искам да кажа, че говоря бързо, високо

да говори, но сега го проточи до немай къде. Най-сетне премести бастану в другата ръка, бръкна в джоба и извади лъскаво портмоне колкото магарешка подкова. Лъскава кожена кутийка, която се захлупва и отхлупва. Отвори я, тръсна я два пъти към себе си и дочух приятен звън на монети. Извади левчето и ми го подаде с такова безразличие, сякаш ме нямаше. Но и аз не му благодарих, едно че не изпитвах такива чувства към него и друго, че никога не бях употребявал тази дума. Смятах, че този, който я казва, се превезма. Влязохме с братовчедата в сладкарницата и ни дадоха седем бонбона. Разделихме си по три, последния го хвърлих. Бях много доволен, защото защитих честта си – Петко от време навреме ми показваше по една или две петолевки. След няколко години щеше да вади по петстотин. Баща му, свако Косъво, беше богат, имаше дял в мелницата „Росица“, която денонощно сипеше брашно и пари. Един ден се оплакал на леля Цона, че му липсват пари и то по петстотин. „Няма кой да ми ги измъква, освен нашя багабонтин“ – „Има, има – повишила глас леля – измъква ти ги на тебе Минка на Ристо кръчмаря!“

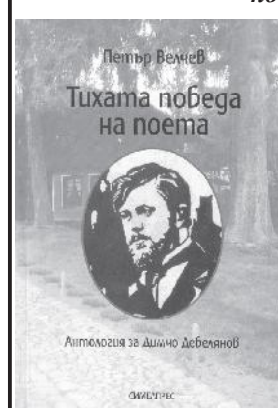
Другият ми разговор с дядо беше още по-кратък. Паса биволиците край чешмата в Калково и съм полегнал на лакът да ям. Изведнъж нещо или някой така ме изряза отзад, че скочих като опарен. Дядо.

- Какво си се излегнал пред хляба, хайлазин!

Като никога беше излязъл по къра. Кажиче-речи цял живот е бил кмет. Той се родил няколко месеца след Априлското въстание и го кръстили на загиналия в Дряновския манастир по-малък брат на баща му. На къщата ни в Бяла черква има мраморна плоча, на която са изписани моите три имена – значи съм умрял в манастира за свободата на България в четата на поп Харитон и Бачо Киро. При годен случай не пропускам да го кажа, още повече, че винаги съм се живявал като белязан по наследство със свободомислие и героизъм. За последното понякога се съмнявам. Но сега ще помена какво премълчавам за този мой славен пращаво. В началото на миналия век съборили старата ни къща, която в турско била и хан. Не щеш ли в мазата изровили два скелета. Баба Тодорца възкликнала: „Олеле, ето къде били двамата турци търговци, дето идваха да ги търсят!“

(откъс от предстояща книга)

нова книга

„Тухата победа на поета“, антология за Димчо Дебелянов. Петър Велчев – съставител. Изд. СИМЕОН ПРЕС, библиотека „Будилник“, С., 2013 г.

Настоящата книга е първата у нас тематична антология на българската поезия, концентрирана около образа на Димчо Дебелянов. Може да прозвучи невероятно, но е факт, че за период от около един век 141 български поети са изразили отношението към Димчо-Дебеляновия живот, поезия и съдба. Създадени са повече от 200 стихотворения, посветени на или вдъхновени от Д. Дебелянов. Книгата е резултат от собствените ми литературоведски и библиографски проучвания. Свързана е също така с персоналните ми срещи и разговори с множество български поети, доста от които са вече покойници. Спомням си, че се обърнах към кажи-речи всички пишещи събратя, за които (познавайки творческия им натюрел) смятах, че биха могли да са автори на стихотворения за Дебелянов. Едни с гордост се отзоваваха: „Да, разбира се, че съм писал за Димчо“. Други отвърщаха: „Много обичам Димчо, но за жалост не съм писал за него“.

Повечето включени в книгата текстове са печатани в книги, вестници, списания, сборници – и в София, и в провинцията. Има доста непубликувани преди това стихотворения, които ми бяха предоставени от авторите. Има и няколко стихотворения, написани специално за настоящата антология. С други думи казано, проектът на книгата се оказа и стимул за творчество.

П. Велчев

110 години от рождението на Христо Радевски

ЗЕМЯ

Раста сред твоите огнени нива
и дишам задуха на твоите долини.
Но аз не зная как да те зова -
разбойница ли, майка ли, родина ли?
Аз сещам как тупти едно сърце,
как блика топла родна кръв от раните,
и биат там по масите ръце
изтръпнали намръщени пияници.
И ми тежи безмерната ти скръб,
страши смъртта, кълнат оковите.
Аз виждам черната пролята кръв
и къщите с барутен дим отровени.
Аз виждам ужаса и пепелта
на страшните настръхнали пожарища,
а брат ми гние някъде в пръстта
и майка ми оплаква своята черна старост.
И аз горя сред твоите нива,
сред твоите душни пламнали долини,
но аз не зная как да те зова -
разбойница ли, майка ли, родина ли?
1930

Главата ми кадиха с мътен дим.
Забъркваха, заплитаха въпросите.
Но аз съм оптимист непоправим -
и не повярвах на лъжепророците.
Аз слушах твоя пулс и твоя глас
в туй време, с подли изневери бременно,
и улових - през сляпата си страст -
кое е трайно
и кое е временно.

1982

ВЗАИМНА ТЪРПИМОСТ

Ах, да знаех колко кален,
колко зъл животът бил -
честна дума, аз едва ли
бих се някога родил.
Но не ме е никой питал
искаш ли да се родя,
от какъв да съм родител,
от каква да съм среда.
Раснах си и ме възпита
зло-доброто между вас.
Затова ще ме търпите,
както ви търпя и аз.
1990

Живея сред света ни днешен,
където страст и грях кипят.
И зная,
че съм много грешен
за оня -
утрешния свят.
Като око -
там в мене -
свети
и ме тревожи съвестта.
Не ми прощавай греховете,
аз сам ще си ги изплата.
1987

ИЗНАЧАЛНИЯТ ЗАКОН

В природата цари закон такъв:
там прав е оня, който по' е мощен.
И няма ужас от пролята кръв,
и няма съвест там, която гложди.
И няма там признателност, ни мъст,
нито злопаметството е познато.
Приема всички тая черна пръст,
разплъжда твари всякакви земята.
И там извечният закон е твърд
и етиката проста е такава:
на хилавото се отсъжда смърт,
и само жилавото оцелява.
И ти, човече - в твоя смел ламтеж
да бъдеш пълен господар над нея, -
знай:
побеждавай колкото си щещ,
но тя над теб последна ще владее.
1977

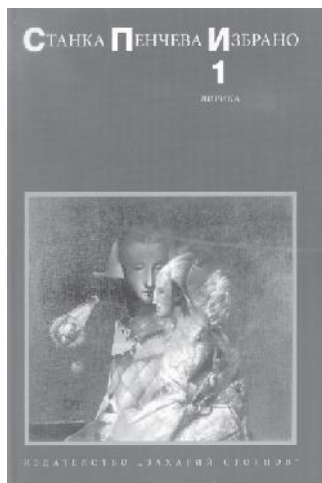
ПИСМО

Навън вали.
И вълчи вятър вее.
Любима, туй е вече есента.
Това е есента.
Но не за нея
аз искам да ти пиша.
Иде тя,
тъй както винаги -
неотменима -
последния живот да прибере.
Природата закон написан има -
и тя се ражда, цъфне, зрее, мре...
Ще дойде пролет.
Пак ще грей просторът.
Смъртта живот отново ще смени.
Земята весело ще заговори
и семето отново ще кълни.
Ще цъфне.
Ще надвисне плод изпечен.
От радост слънцето ще се топли.
Ще паят птиците.
Но мене вече
тогаз не ще ме има, може би.
Над нас зловеща буря приближава
и всеки своето ще заплати.
Ще дойде онзи ден и час -
тогава
за моя земен край ще чуеш ти.
Веста ще бъде къса, безпощадна:
„Врагът ни връхлетя в нечакан час.
Два наши самолети липсват.
Падна
и редникът...“
(Тоз редник ще съм аз).
Ще плачеш ти.
Очите ти ще станат
бездънни и солени езера.
Животът в своите прищевки странни
за много малко време ни събра.
Не бе живот.
А бой за хляба черен.
Не бе живот.
А жажда за простор.
Оспорват си вселената две ери
и ние ще загинем в този спор.
Но в този спор,
през дим и пепелища,
през глад и студ, и гняв окървавен,
като небе през тежък дъжд се вижда
денят - дълбокият и вечен ден.
Той иде - груб, и нежен, и обилен.
Той иде с електрика и метал.
Срещни го ти
и дай му своите сили,
и знай, че аз за него съм мечтал.
1940

Поезия - искрена и изповедна

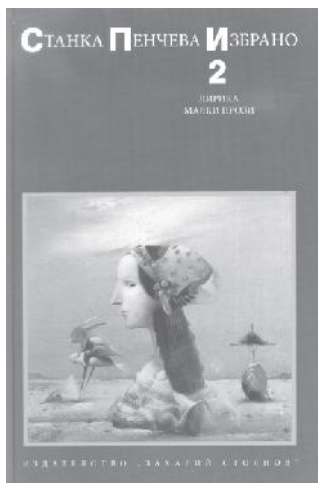
Три тома на Станка Пенчева издаде „Захарий Стоянов“

Издателство „Захарий Стоянов“ пуна на книжния печат три тома на Станка Пенчева - една от най-популярните и най-обичаните български поетеси - заради нейната нежна, фина, лъчезарна, мъдра и благодатна поезия. Първият том „Лирика“ представя поетичното творчество на Станка Пенчева, избрано от годините 1964-2012 г. Във втория том „Лирика. Малки прози“ поетесата е събрала стихове от известните ѝ стихосбирки „Къща от думи“ (1995), „Старомодни стихове“ (2000), „Отвън-отвътре“ (2002), „Предверие“ (2005), „Перо от дух“ (2011) и „Последни стихотворения“ (2012). И както казва Найден Вълчев, тези поетични книги са пълни с изповеди и заклинания: любовни терзания, поетични креды, ябълкови градини, горчиви раздели, житейски рисунки, признания и дисекции. Третият том озаглавен „Дървото на живота“ съдържа уловими и неуловими сенки от спомените: „Баща ми“, „Из моя селски бележник“, „Майка ми“ и прозаичните фрагменти „Стружки“. Трите книги носят белезите на връщане към миналото, на ретроспектива и осмисляне на сътвореното. Поетесата е безжалостно откровена: „Надявам се, че този мой обратен поглед не е само старческо бягство от тъгата на днешния ден. Може би той е опит да разбере нещо за себе си и за мое то поколение. Мисля си: оня вечен въпрос на човечеството - „Кои сме, откъде идваме, накъде отиваме“ - си задава

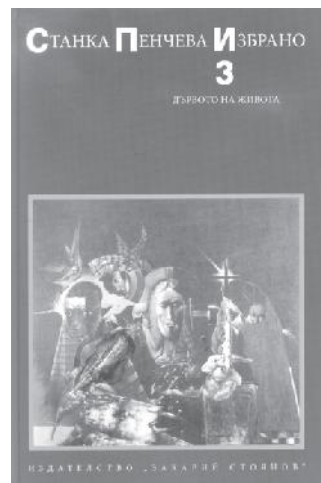
поне веднъж в живота и всеки отделен човек. Тази книга е опит да отговори на моето „Откъде идвам?“.

Родената в Сливен през 1929 г. Станка Пенчева влиза в поезията още като дете - първите ѝ публикации са в детския вестник „Изгрев“ през 1941 г., а в централния печат дебютира през 1946 г. Дебютната ѝ стихосбирка „Пълнолетие“ излиза през 1952 г. И оттогава голямата поетеса обо-

гати българската литература с още 36 книги - със стихове, публицистика, документална проза и повести за деца.

В едно от интервютата си напоследък Станка Пенчева заяви: „Словото олекна, даже дракотини не оставя. Всичко може да се каже и напише свободно, но после - нищо.“ Това проявление на неверие към силата на художественото слово сигурно има основание в

днешното бездуховно време, но все още за мнозина поезията е утеха, наслада и необходимост, особено когато се е родила от майсторка на лирическите пулсации, характерни с безпощадна искреност, изповедност и антипатетична нагласа. Станка Пенчева е поетесата, която не обича да гледа сухи цветя и празни чаши, която обяснява любовта си така: „Все едно, че пиша / върху водата...“

Силата и слабостта на думите в бъдещия свят

Марко Бадзато
(Италия)

Благодаря на господин Николай Петев, председател на Съюза на българските писатели, на поета и писателя Любомир Левчев и на организаторите, че отново ме поканиха на поредната Световна писателска среща.

Дами и господа, Искам да започна изказването си с една стара африканска поговорка: „Бъдещето не съществува, единствено бъдеще е миналото.“

От дни си задавам въпроса за смисъла на „силата и слабостта на думите в бъдещия свят“, давайки си сметка колко слаби и, най-вече днес са станали думите. Слаби като импулсите, подавани от сондата „Войджър 1“, която напусна Слънчевата система и за чиито сигнали са нужни седемнайсет часа, за да достигнат до Земята.

Днес нашите думи са като тези сигнали: те и не се различават от тези на камъка, хвърлен във неподвижните води, който при падането си образува леки концентрични кръгове, а после за миг изчезва.

Трябва да сме наясно, че сме слаби, защото нашите думи дори и да се раждат от силни по дух човеци, витаят като далечно и изкривено ехо в свят, обзет от оглушителен шум, който е негов фон, и е почти невъзможно да бъдат доловени. Представете си тогава какво остава от словата, за да ги разберем, вникнем в тях и направим наши.

Преди няколко нощи, мислейки отново за сондата „Войджър 1“, изстреляна през далечната 1977 година, наблюдавах съзвездие Орион. Съзвездие, което е въдъхновило много антични цивилизации. И пред необятното космическо пространство си казах, че не може да бъде друго, освен да се чувстваме малки в тази клетка, планетата, наречена Земя, населена, наред с милиони животински и растителни видове, и от една живо-

тинска раса, тази на човека, често неправилно определяна като разумна.

Но защо ли ние, хората, имаме дързостта да се самоопределяме като разумни същества? Защо знаем да пишем? Защо знаем да изстрелваме сонди в Космоса? Защо знаем да строим къщи, магистрали, оставяйки свързани – на теория – едни с други в реално време, ден и нощ? Да, в това сме силни, но в противовес притежаваме всеобща слабост, която никой политик не иска да преодолее на глобално ниво, затова и не се различаваме от първобитния човек. Не сме различни от неандерталеца, който е завлячал жената, държейки я за косите, вътре в пещерата, защото насилието, войните, както при първобитните хора, така и днес, са за контрол над те-

риториите и за притежание на природните блага. И те продължават да се просмукуват в отношенията между държавите, които първо се съюзават, а след това се предават една друга, в зависимост от споразуменията и интересите на индустриалните и оръжейните компании. Но и в социалните си връзки не сме различни, защото думите продължават да са подло силни със слабите и пълни с ласкателство и поклони към така наречените властимащи, като че ли те са по-различни или по-добри от предполагаемите нишестоящи, но не за това, което са те самите, а само заради това когото представяват и какъв пост заемат.

Слаби сме, а в бъдеще ще бъдем още по-слаби, до момента, в който не ни обземе смелостта да погледнем лице в лице реалността, защото живеем на един камък, който се движи на втора космическа скорост в космоса с 40 320 километра в час, а животът на всеки отделен човек, който е по-къс и от миг, е крехък и ефирен като копринен конец. Толкова ли сме просмукувани с ограниченост, че я носим в себе си, със злопаметност, със страст за отмъщение, омраза, алчност, ненаситност, поквара, желание да грабим и да крадем, порочност, за да не искаме да приемем, че е достатъчно само едно подухване на вятъра, само една гигантска вълна, едно раздрусване, вследствие „микхането“ на този камък, който ни вози в космическото пространство, за да се превърнем в прах, пепел и тъмна материя.

Впросите и днес, както и преди 1887

година, са все още тези: Откъде идваме?, Кой сме?, Къде отиваме? Те са изобразени и върху платното на френския художник Пол Гоген. В настоящето, както и тогава, не знаем или пък като страхливци, заравяйки главата си в пясъка, се правим, че не виждаме и не разбираме, доверявайки се на цитата от евангелиста Матей (23:24): „Да се не кланяш на техните богове, нито да им служиш, нито да вършиш според делата им; а да ги събаряш съвсем, и да изпотрошиш стълбовете им“. Защо живеем с илюзиите, че някои, защото са избрани, малко или много по демократичен път, са Избраните.

Чак докато простосмъртният човек, а също и ние, поетите и писателите, надарени като човеци с неволи и ограниченост, не се научим да надминаваме себе си, превръщайки гласа си в съдържано силен и основателен с твърдите, и нежно добър със слабите, но обичливо силен, като прегръдката на майка, която притиска до себе си своето новородено дете. Може би точно от този момент нататък ще можем да разберем, че сме едно цяло с всичко. Макар че мисълта на „примитивния“ хомо сапиенс все още е твърде непрозорливо затворена, за да проумее красотата и хармонията на простотата вътре в сложността. Затова днес, както в началото на човешката история, продължаваме да сме слаби с думите, словата и посланията си. Макар да живеем със сведущата и деспотична самонадеяност да се мислим за силни – нашите думи се разпират на няколко сантиметра от този, който е до нас, без да го достигнат. И колкото да изглежда парадоксално, но в настоящето, както и в бъдещето, единствената истинска сила на думите би могло да е мълчанието. А откакто свят светува мълчанието плаши, защото ни принуждава да чуваме, чувстваме и долавяме нашия враг номер едно: а именно самите себе си, тъй като силата на мълчанието ни ужасява до смърт.

София, 23 септември 2013 г.

Превод от италиански:
Весела Лулова Цалова

Думите са тухли, които изграждат, но и разрушават всичко в живота

Ристо Василевски
(Сърбия)

• Думата е най-скъпото нещо. Стига да не се продава на всяка цена.

• Човек най-често се оплита в собствените си езици.

• Идете са като цветя. Колкото пчелите привлекат, толкова мед ще дадат.

• Семето на езика трудно се забелязва и бавно поклъва. Но разцъфне ли веднъж, разнася аромата на всичко, което един народ трябва да притежава.

• Добрата мисъл е като слънчев лъч, който огрява отвътре и помага на всичко външно да се разхубави.

• Единствено на думите нищо не може да се противопостави. Тъй като всичко, което би могло да им се противопостави – няма име.

• Всеки трябва сам да си изплете венета на славата, но може да го носи само онзи, на чиято глава го поставят другите.

• Езиците са като птица песен. Някои птици не я разбират достатъчно, но усещат нейната мелодия и стават побогати и разбиращи значението на своето пеене.

• Нама мъртви езици. Има само езици, които вече никой не говори, тъй като времето ги е преместило в златния кивот на паметта, откъдето всеки език сияе по свой начин.

• Някои обвиняват големите поети,

че преди края, в недостиг на истинско поетично въдъхновение, са писали и публикували само записки от своето ежедневие. Други стигнаха дотам, че зададоха въпроса – докога ще пишат и защо изобщо са живи! Никой от тях, обаче, не помисли, че тези поети едва тогава са разбрали, че всекидневните моменти стоят най-близо до същността им, до поезията, която означава живот – и че едни без други те изобщо не биха съществували.

• Напразно е да си определиш мярката, която никой друг не иска да признае.

• Да обвиняваш за своята неспособност другите е същото като да обвиняваш за всичко лошо Бог.

• Тези, които се справят добре с чуждите езици, най-добре знаят колко е важно да се справяш добре със собственения си, майчин език.

• Някога звучите на гайди, гусли и кавали вдигаха хората на крака. Днес за това не стигат цели оркестри.

• Мръсни думи могат да се изговарят на всички езици. Но най-много боли, когато са на родния език, тъй като ги изговаря някой близък.

• Ако легендите ни научиха на нещо, то е на това, че сме лоши техни читатели, тъй като – бидейки и техни главни герои – често ги повтаряме, забравяйки да извлечем от тях поуците.

• Поезията може да бъде свидетел за всичко, но никому – съдия.

• Ако делото е истинско, всяко задълбаване в него само го извисява.

• Това, което немислено се पुсне по водата, само бъдещето може да го стигне.

• Надгробните паметници са хладната памет на живите за мъртвите, която е по-дълга от техния живот.

• Ако повече хора стигнат до едно и също нещо по различни пътища, това означава само, че то е имало общо значение и блясък във всички посоки.

• Създаването на което и да е/каквото и да е произведение на изкуството винаги е изпълнено със съмнения, които не може да отклонят дори и съвършеният му край.

• Желанието да приличаш на някой друг извисява донякъде другия и допринася значително за обедняването на собствената ти личност.

• В съкровищниците на миналото има много неща, които от незнание не се приемат или се настоява да се покажат като нещо свое – ново и автентично!

• Без онова, което е на границата или между редовете, всяко съдържание би било почти неразбираемо.

• На вълните на погледа може да се стигне само дотам, докдето той стига, на вълните на паметта – само докдето те ни доведат, но на вълните на въображението може да се стигне до всички възможни и невъзможни граници и светове, които съществуват може би един-

ствено в него.

• На нито един безсмислен въпрос не може да се даде смислен отговор.

• Творческият процес е като ковчег, в който човек сам се затваря, за да може да излъчва светлина от него.

• Изворните идеи често са жертва на занаята, който винаги добавя или им отнема нещо, с което намалява тяхната оригиналност или изцяло ги обезсмисля.

Превод от сръбски:
Левена Филчева